

Alparslan Türkeş'in Milli Görüşü Çerçevesinde Milliyetçi Hareket Partisi Üzerine Bir Değerlendirme (1965-1980) Dönemi

Nadide Çakıroğlu¹

Özet

Türk siyasal hayatında sağ düşüncenin temel ilkelerini ve özünü anlayabilmek için Milliyetçi Hareket Partisi önemli bir role sahiptir. Milliyetçi Hareket Partisi'nin kuruluş amacının ortaya konulabilmesi için öncelikle Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin incelenmesi gerekmektedir. Türk milliyetçiliği fikrinin hem siyasal hem de ideolojik açıdan CKMP ve ardından MHP'de kurumsal olarak temsil edilebilmesi topluluklara yayılma ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. CKMP'yi ideolojik bir zemine taşıyan Türkeş Genel Başkan olduktan sonra değişen ismi ile MHP'nin fikir hareketlerinin oluşmasında ülkücülük kavramını ön plana çıkararak bu süreçte MHP'yi Türk siyasal hayatı açısından önemli bir aktör hâline getirmiştir. MHP'nin sahip olduğu ideolojik anlayışın ortaya çıkmasında büyük ölçüde Alparslan Türkeş'in görüşlerinin etkili olduğu ifade edilebilir. Bu çalışma, MHP'nin sahip olduğu ideolojinin kavramsal çerçevesinin çizilmesi, Alparslan Türkeş'in parti üzerindeki etkisinin ortaya çıkarılması ve partinin oluşumunda etkili olan fikir hareketlerinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu bağlamda, Türkiye'de milliyetçilik fikrinin gelişim süreci içinde önemli siyasi hareketlerden birisi olarak görülen Milliyetçi Hareket Partisi üzerinde 1965-1980 yılları arasındaki fikir hareketlerinin incelenmesi ile Alparslan Türkeş'in etkisi ortaya çıkarılmıştır. Çalışma kapsamında; Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nden Milliyetçi Hareket Partisine tarihsel süreç, örgütsel ve ideolojik değişim, Alparslan Türkeş'in milli görüşü çerçevesinde "Dokuz Işık Doktrini", MHP'nin fikir hareketleri ve milliyetçi cephe hükümetleri incelenmiştir. Çalışmada nitel veri toplama tekniği kullanılarak literatür taraması sonucunda elde edilen bilgilerden yararlanılmıştır. MHP'nin ideolojik çizgisinde zamana bağlı olarak değişiklikler olduğu görülmüştür. Türk siyasal hayatında parti isminin lider ile anılması ve lidere olan bağlılığın parti hareketinin yerleşmesi ile gelişmesi üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

1 Öğr. Gör. Dr., Trabzon Üniversitesi Beşikdüzü Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon, nadidecakiroglu@trabzon.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2624-6266>

Giriş

Milliyetçi Hareket Partisi'nin kuruluş amacının ve benimsediği fikir hareketlerinin anlaşılabilmesi için öncelikle tarihsel sürecin ortaya konulması gerekmektedir. Tarihsel süreç incelendiğinde, MHP'nin kuruluşunda önemli bir role sahip olan Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin, Türkiye Köylü Partisi ve Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin birleşmesiyle oluştuğu görülmektedir (Uzun, 2005: 268). 1965 yılında Alparslan Türkeş'in CKMP'nin genel başkanı olarak seçilmesiyle birlikte MHP hareketinin oluşmaya başladığı ifade edilebilir. 1969 yılında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin ismi Milliyetçi Hareket Partisi olarak değiştirilmiştir. Böylece, Türk siyasal hayatında Türkçü ideolojinin temsilcisi MHP olmuştur.

Milliyetçi Hareket Partisi'nin oluşumu incelendiğinde, Türkçü-milliyetçi ideolojinin etkili olduğu görülmüştür. 1967 yılında "Başbuğ" unvanı alan Alparslan Türkeş'in parti üzerindeki etkinliğinin ve denetiminin arttığı görülmektedir. Parti, ideolojik ve örgütsel yapılanmanın yerleşmesiyle birlikte halk arasında "Türkeş Partisi" ve bu partinin üyeleri de "Türkeşçi" olarak anılmaya başlanmıştır. Alparslan Türkeş ile birlikte parti "doktriner sağ" temsil etmiş ve Türk milliyetçiliği fikrinin siyasal alanda temsilcisi olma fikrini ortaya koymuştur. Parti'nin ideolojik çizgisine bağlı olarak zaman içerisinde söylemlerde bazı değişiklikler yaşanmıştır. Parti içinde İslami söylemlerin arttığı ve Türk-İslam Ülküsü doğrultusunda bir çizginin benimsenmeye başlandığı görülmüştür.

Parti'nin sahip olduğu Türkçü-milliyetçi çizginin temelleri, Türkeş'in fikirlerini sunduğu "Dokuz Işık Doktrini" ile ifade edilmiştir. Türk milliyetçiliği fikir sistemini ifade eden "Dokuz Işık Doktrini"nin dayandığı temel ilkeler arasında; milliyetçilik, ülkücülük, toplumculuk, ahlakçılık, köycülük, ilimcilik, hürriyetçilik ve şahsiyetçilik, gelişmecilik ve halkçılık, endüstricilik ve teknikçilik yer almaktadır. Parti'nin amblemi olarak, kırmızı zemin üzerine beyaz olarak işlenmiş "üç hilal" uygun görülürken, partinin gençlik kolları için "hilal ve bozkurt" amblemi uygun görülmüştür. Bozkurt figürü, ülkücü ve Türkçü kesimin önemli bir siyasal simgesi hâline gelmiştir (Türkeş, 1994: 19).

Literatürde Türk siyasal hayatındaki fikir hareketleri ve liderlik alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde; liderin öncülük etme gücünün ve etkili siyasal faaliyetlerinin iktidar yolunda en önemli basamaklardan birisi olduğu ve lidere olan bağlılığın parti hareketlerinin gelişimi üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Türkiye'de siyasal parti liderlerinin hem parti yönetimlerinde hem de ülke siyaseti üzerinde önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir (Oğuz, 2018: 91; Arıkan ve Tuncel, 2023: 210; Erken, 2014: 135). Bu

çalışma, MHP'nin sahip olduğu ideolojinin kavramsal çerçevesinin çizilmesi ve Alparslan Türkeş'in parti üzerindeki etkisinin ortaya çıkarılması amacıyla yapılmıştır. Çalışma, siyasal hayatta parti hareketleri içerisinde liderin etkisinin ortaya konulması ve partinin oluşumundaki fikir hareketlerinin incelenmesiyle literatüre katkı sağlayacaktır. Çalışmada, MHP'nin tarihsel süreci hakkında bilgi verilerek parti içerisindeki örgütsel ve ideolojik değişim incelenmiştir. Daha sonra, Türkeş'in milli görüşü çerçevesinde "Dokuz Işık Doktrini" ve partinin fikir hareketleri doğrultusunda milliyetçi hareket düşüncesinin gelişim süreci izah edilmiştir. Çalışmanın sonuç kısmında ise; Türk siyasal hayatında parti liderinin rolüne ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

1. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinden Milliyetçi Hareket Partisine Tarihsel Süreç

Milliyetçi Hareket Partisi'nin kuruluşunda, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin değişim süreci önem taşımaktadır. MHP, öncelikle bu isimle bir siyasal parti olarak kurulmamış ve CKMP'nin isim değiştirmesiyle Türk siyasal hayatındaki yerini almıştır. Millet Partisi, CKMP'nin ana çekirdeğini oluşturan siyasal bir kurumdur ve Demokrat Parti'den daha muhafazakâr bir çizgiye sahip olmuştur. 8 Temmuz 1953 tarihinde Millet Partisi, iktidar olan Demokrat Parti tarafından kapatılmıştır. Parti, 9 Şubat 1954 tarihinde Millet Partisi kurucu üyelerinden olan Osman Bölükbaşı başkanlığında Cumhuriyetçi Millet Partisi ismini alarak yeniden kurulmuştur. 16 Ekim 1958 tarihinde ise; Türkiye Köylü Partisi, Cumhuriyetçi Millet Partisi'ne katılarak partinin ismi Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi olarak değiştirilmiş ve parti genel başkanlığına 1959 kongresi ile Osman Bölükbaşı yeniden seçilmiştir. Daha sonra Türkiye Köylü Partisi 1960 yılında CKMP'den ayrılmıştır (Uzun, 2005: 268-269). MHP'nin de hem ideolojik hem de teşkilat yönünden atası olarak anılan bu partilerin oluşumunda Mareşal Fevzi Çakmak ve Osman Bölükbaşı önemli bir etkiye sahiptir (Limoncuoğlu, 2018: 145).

Türkiye'de Millet Partisi kronolojik açıdan kuruluş sırasına göre üçüncü siyasi akımın öncü partisi olarak ifade edilebilir. Bu üçüncü siyasi akım Türk Milliyetçiliğini ideolojik biçimlenmenin orta yerinde konumlandırmaktadır. Millet Partisinin CMP'ye evrilmesi, Türkiye Köylü Partisiyle birleşerek CKMP'ye dönüşmesi sonrasında Milliyetçi Hareket Partisine dönüşmesi ve 1980 darbesi sonrası Cumhuriyetçi Muhafazakâr Parti, Muhafazakâr Parti ve Milliyetçi Çalışma Partisi isimleri ile devam eden bir süreç izlenmiştir. Bu süreçte parti isimlerinde değişim olsa da Türk milliyetçiliğini temel alan çizgiden sapma olmamıştır. Sosyal ve iktisadi görüşlerdeki değişikliklerle birlikte popülist milliyetçilikten doktrinel milliyetçiliğe doğru bir değişim

yaşanmasına rağmen Türk milliyetçiliğinin bu partilerin ideolojik omurgasını oluşturduğu söylenebilir (Limoncuoğlu, 2018: 149).

Türkiye’de 1960’lı yıllar siyasi ve sosyal değişimlerin yaşandığı önemli bir dönem olarak ifade edilebilir. Bu dönemde, 27 Mayıs darbesi sonrasında kurulan siyasi düzenle birlikte hem yeni bir anayasa yürürlüğe girmiş hem de yeni politik liderlerin ortaya çıkmasına ve yeni siyasi kurumların oluşturulmasına zemin hazırlanmıştır. Alparslan Türkeş de, 1960’lı yıllarda önemli bir politik figür hâline gelen isimlerden birisi olmuştur (Sanlı, 2017: 1). 27 Mayıs 1960 tarihinde meydana gelen askeri darbenin en önemli isimlerinden birisi olan ve milliyetçi görüşleriyle tanınan Albay Alparslan Türkeş, başbakanlık müsteşarlığına getirilmiştir. Türkeş ve arkadaşlarının Mili Birlik Komitesi’ne ağırlık koymaları ve bazı kararlara itiraz etmelerinden dolayı anlaşmazlıklar çıkmış ve Türkeş ile arkadaşları emekliye sevk edilerek yurt dışındaki görevlere atanmışlardır. Ülkeden uzaklaştırılan Türkeş 1963 yılında Türkiye’ye geri dönmüştür. 1965 yılında CKMP genel başkanı Ahmet Oğuz, Alparslan Türkeş’in partiyi ele geçirdiğini iddia ederek istifa etmiş ve aynı yıl içinde genel başkanlığa Türkeş seçilmiştir (Uzun, 2005: 271-272).

22-23 Şubat 1964 tarihleri arasında gerçekleştirilen CKMP Kongresi’nde Alparslan Türkeş partinin saflarına katılmıştır. Türkeş ile CKMP saflarına geçen dokuz subayın arasında; Münir Köseoğlu, Muzaffer Özdağ, Rıfat Baykal, Numan Esin, Ahmet Er, Şefik Soyuyüce, Mustafa Kaplan, Dündar Taşer ve Fazıl Akkoyunlu yer almıştır. Talat Aydemir’in ihtilal girişimi ile ilgili Türkeş’in doğrudan bir ilgisi olmadığı ifade edilebilir. Türkeş, mahkemedeki savunmasında ihtilalle ilgisi olmadığını ancak bilgisi olduğunu ifade etmiştir. Türkeş, hapisten çıktıktan sonra siyaset sahnesindeki yerini almak için çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Nitekim, “Üçüncü Yol” ya da ilerleyen dönemlerde “Ülkücü Yol” olarak dillendirilecek olan siyasi duruş, Türk milliyetçiliği çizgisi olarak siyasette kurumsallaşmaya başlamıştır (Akpınar, 2005: 36-39).

MHP hareketi Türkeş’in 1965 yılında CKMP’ye başkan seçildiği tarihten itibaren başlayan gelişmeleri ifade etmektedir. Türkeş’in genel başkan olmasıyla Türkçü ideolojinin siyasal temsilcisi MHP olmuştur. 1969 yılında Adana’da düzenlenen kongrede Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinin ismi Milliyetçi Hareket Partisi olarak değiştirilmiştir. CKMP, 1969 yılında MHP ismini almış olsa da hareket bu tarihte henüz oluşmamıştır (Çalık, 1995: 93). Türkeş’in bu dönemde dikkat çektiği konulardan birisi komünizm tehdidi olmuştur. Gençlerin hareketlerini bölücülük olarak değerlendirmiş ve buna karşı önlemlerin alınması için yeni kurumsal yapılanmalara ihtiyaç

duyulduğunu ileri sürmüştür. Bu nedenle, 1968 yılında Ülkü Ocakları Birliği'ni kurmuştur (Çaylak ve Baran, 2009: 451).

1.1. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinde Örgütsel ve İdeolojik Değişim

Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nde 1967 yılında gerçekleştirilen kongrede, Türkeş'e Türk hakanlarına önceden verilen unvan olarak "Başbuğ" ismi verilmiştir. Başbuğ unvanı, Türkeş'in hem parti üzerindeki kontrolünün ve etkinliğinin artmasını sağlarken hem de MHP ideolojisinin etkisiyle daha güçlü bir örgütsel yapılanmanın oluşmasını sağlamıştır. Tek parti dönemindeki "milli şef" ve "ebedi şef" unvanlarını anımsatan bu ismin Alparslan Türkeş'in tek ve değişmez bir lider olduğunu da simgelediği ifade edilebilir (Uzun, 2005: 275). Aynı zamanda, bu unvan amblemi üç kıtada Türk varlığını simgeleyen üç hilalden meydana gelen MHP'nin liderliği algılama biçimini de yansıtmaktadır (Oğuz, 2018: 89).

Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin 8-9 Şubat 1969 tarihleri arasında Adana'da gerçekleştirilen kongresinde partinin ismi MHP olarak değiştirilmiş ve eski amblemi yerine kırmızı zemin üzerine beyaz olarak işlenmiş "üç hilal" den meydana gelen yeni bir amblem benimsenmiştir. Parti'nin gençlik kolları için "hilal ve bozkurt" amblemi uygun görülmüştür (Çalık, 1995: 93). Milliyetçilik, Türkiye'de ideolojik bir duruş olarak benimsendikten sonra Bozkurt, ülkücü ve Türkçü kesimin önde gelen siyasi simgesi olmayı sürdürmüştür. Bozkurt figürü, Kuvayı Milliye ve Cumhuriyet döneminde de Türklüğün yegâne simgesi olarak kabul edilmiştir. 1980 dönemi öncesinde, belli bir siyasi selamlaşma şekli kullanmayan ülkücü taban, Bozkurt işaretini 1984 yılında keşfetmiştir (Akpınar, 2005: 354). Literatürde yapılan çalışmalarda, ülkücülerin elleriyle yaptıkları "bozkurt" el işaretini Türkeş'in Azerbaycan ziyareti esnasında Elçibey'den öğrendiği ifade edilmektedir. Sayın Hanım Halilova bu işareti Türkeş'e kendisinin öğrettiğini dile getirmiştir. Ancak, Yiğit ve Özkaynar (2017: 150) tarafından yapılan çalışmada, 1978 yılında bozkurt işareti yapan ülkücülere ait fotoğraflar belge olarak verilmiş ve bu iddiaların doğru olmadığı ortaya konulmuştur. Bozkurt işareti milliyetçi hareket düşüncesi içerisinde "milli sembol" olarak görülmektedir (Atsız, 2011: 128).

Parti'nin isminin ve ambleminin değişikliğe uğraması örgütsel ve ideolojik olarak yeni bir yapılanmanın sonucunda ortaya çıkmıştır. Türk siyasal hayatında ilk kez bir siyasal partinin ismine "milliyetçi" kavramı yerleşmiş ve Türkçü-milliyetçi ideolojiyi kendisine temel olarak almıştır. CKMP içindeki ideolojik değişim süreci, Türkeş'in arkadaşlarıyla beraber CKMP'ye

katılması ve etkin bir konuma gelmesiyle başlamıştır. Bu açıdan, CKMP'nin MHP'ye dönüşmesi sadece bir isim değişikliği olarak düşünülmemelidir. Bu süreç aslında belli bir zamandan itibaren devam eden örgütsel ve ideolojik değişimin son noktasını ifade etmektedir. 1969 kongresi sonrasında başlayan yeni dönemde liderin parti üzerindeki denetimi ile etkinliği artarak dikey bir örgütlenme ve hiyerarşik yapı oluşturulmuştur. MHP, değişen ideolojik ve örgütsel yapılanmanın yerleşmesiyle halk arasında “Türkeş Partisi”, bu partinin üyeleri de “Türkeşçi” ismiyle anılmaya başlanmıştır (Uzun, 2005: 276).

Türk siyasetinin milliyetçi çizgisinin felsefi ve ideolojik temelleri, Türkeş'in fikir babalığını yaptığı ve Kurt Karaca olarak bilinen Prof. Dr. Fikret Eren'in yazımını genişleterek üstlendiği “Dokuz Işık Doktrini” ile olmuştur. Topluluklar üzerinde milliyetçi düşüncenin yerleşip kabul ettirilmesi için ideolojik ve felsefi savlar hazırlanmıştır. Dokuz Işık Doktrini, bu dönem içerisinde partinin siyasi zeminine oturtularak 24-25 Kasım 1967 yılındaki CKMP kongresinde parti mensuplarına ayrıntılı bir biçimde anlatılmıştır. Daha sonraki yıllarda “Ülkücü Hareketin Siyaset Alfabeti” olarak nitelendirilebilecek bu doktrin parti programının da belkemiğini oluşturmaktadır (Akpınar, 2005: 41).

CKMP üyelerinin faaliyet gösterdiği “Gençlik Kolları” komünist hareketlerle mücadele etmek, milliyetçi ve vatanperver gençler yetiştirmek, ülkesini ve bayrağını dış ideolojilerden korumak için Türkeş tarafından yenilenmiştir. CKMP'nin ilk Gençlik Kolları Genel Başkanlığı'na, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi olan Namık Kemal Zeybek getirilmiştir. Gençlik kolları ilk olarak “Ülkü Ocakları” adıyla üniversitelerde görülmeye başlamıştır. Bu örgütlenmenin amacı, sol kesimin Fikir Kulüpleri'ne karşı milliyetçi gençleri temsil eden bir hareket oluşturmaktır. Bu amaç doğrultusunda, ilk “Ülkü Ocağı” Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde kurulmuş ve ocağın ilk başkanı Atilla Özer olmuştur (Akpınar, 2005: 45).

Milliyetçi hareketin siyasi bir ortamda benimsenip yayılması için Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ve Türkeş tarafından gerçekleştirilen çalışmalarla birlikte ülkücü gençlik teşkilatları organize edilmeye başlanmıştır. Bu çalışmalar neticesinde ülkücü hareketin sahip olduğu bir gençlik teşkilatı olarak “Ülkü Ocakları” oluşturulmuştur (Karabulut, 2017: 24). Türk milliyetçiliğinin gelişim süreci içinde milliyetçi hareket düşüncesinin gençlik teşkilatı olarak görülen Ülkü Ocakları, bu harekete hizmet etme gayretinde olan gençlik kitlesinin yürüttüğü faaliyetler ile var olmuştur. Milliyetçi harekete olan bağlılıklarını ve aidiyet duygularını artırma gayreti içinde

olan Ülkü Ocakları, milliyetçi hareket tabanı ile etkileşimden aldığı destek sayesinde faaliyetlerini yürütmektedir (Bora ve Can, 2015: 57).

Üniversite öğrencisi olan ülkücü gençlerin çoğu, komando kamplarında anti-komünist mücadeleye yönelik faaliyetlerde bulunmuştur. Komando kampları, ilk kez 1968 yılında ortaya çıkmıştır. Bu kamplar, CKMP'nin bilgisi dahilinde Anadolu'nun değişik bölgelerinin kırsalında kurulmaya başlanmış ve her türlü ideolojik eğitimin verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu kampların asıl fikir babasının 14'lerin en keskin isimlerinden olan Dündar Taşer olduğu ve Mustafa Ok'un da bu kamplarda ideolojik eğitim verdiği bilinmektedir. Komando kampları, ülkücüler arasında bir eğitim müfredatı çerçevesinde kamuya açık örgütlenme modeli olarak geliştirilmiştir (Akpınar, 2005: 56).

1.1.1. Alparslan Türkeş'in Milli Görüşü Çerçevesinde Dokuz Işık Kavramı

Türkeş'in ailesi, 1860'lı yıllarda Kayseri'den Kıbrıs'a göçmüş ve Türkeş 25 Kasım 1917 tarihinde Lefkoşe'de doğmuştur. Ailesi ona "Ali Arslan" ismini vermiş, daha sonra Ali ismi unutulmuş, "Arslan"ın başına da "Alp" getirilerek "Alparslan" diye çağrılmaya başlanmıştır. Soyadı kanunu çıktıktan sonra, tarihteki Türkeşlere izafeten "Türkeş" ismini almıştır. Milliyetçilik hissini Türkeş'in kendisini tanıdığı yaştan itibaren başladığı söylenebilir. Türkeş'in milliyetçilik ruhuna sahip olmasında Kıbrıslı Türklerden olan hocalarının milliyetçi olmalarının da büyük etkisi olduğu ifade edilebilir (Tekin, 2005: 85). 1936 yılında Alparslan Türkeş annesi, babası ve kız kardeşi ile birlikte Türkiye'ye gelmiştir (Turgut, 1995: 36).

Türkiye'de kapitalistlerle komünistler arasında bir fikir çatışması yaşanmıştır. Bu iki felsefenin de değerlendirildiğinde ithal malı, ikisinin de maddecî ve Türk milletine yabancı olduğu görülmüştür. Bu amaçla Türk milletine yabancı olmayan, yüzde yüz yerli, milli ve maneviyatçı bir doktrin olan "Dokuz Işık" kavramıyla ortaya çıkmıştır. Dokuz rakamı Türkler tarafından daima kutlu sayılmış bir rakam olarak görülmektedir. Bu doğrultuda yüzde yüz milli bir doktrinin ortaya konulmasına önem verilmiştir. Bağımsız Türk Devletini koruyabilmek için milli bir görüş etrafında birleşme gereği duyulmuştur. Bu milli görüş ise Dokuz Işıkçı görüş olarak nitelendirilmiştir (Türkeş, 1994: 17). MHP'nin bir kitle partisi olmasından ziyade bir ideoloji partisi niteliğini göstermesi, partinin "Dokuz Işık" adı verilen doktriner ilkelere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Partinin bu ideolojiye sahip olması ile seslendiği toplumsal taban arasında da yakın bir ilişki bulunduğu söylenebilir (Uzun, 2005: 310).

Milliyetçi Hareket Partisi'nin fikir hareketleri, 1965 yılında Alparslan Türkeş tarafından ortaya koyulan "Dokuz Işık Doktrini" ekseninde şekillenmiştir. Doktrin kelime olarak "öğreti" anlamına gelmekte ve bilim ile felsefede bir düşünceye bağlı olan ilkeler bütünü olarak ifade edilmektedir (Kuzu, 2015: 387). Liderin savunduğu davayı net bir şekilde ifade etmesine imkân sağlayan doktrin ülkücü hareketin benimsediği önemli bir kavram olmuştur. Dokuz Işık Doktrininin içeriği incelendiğinde; "Türk-İslam-Batı" unsurlarından oluştuğu ve resmi ideolojiye yakın olarak sentez bir model şeklinde ifade edildiği, ülkücü hareket içerisinde ise etkinliğinin pek fazla hissedilmediği ve gerçek anlamda kavranmadığı yönünde eleştirilerin olduğu görülmüştür (Bora ve Can, 2015: 60).

Dokuz Işık; kapitalizmi, marksist sosyalizmi, nasyonel sosyalizmi ve faşizmi reddetmektedir. Dokuz Işık, insan sevgisi ve saygısına dayanan, bireysel ve iktisadi özgürlükleri bir bütün olarak gerçekleştirmek isteyen demokratik bir görüş olarak ifade edilebilir (Türkeş, 1994: 22). 1968-1971 yılları arasında Avrupa'da sol hareketin ivme kazanmasıyla birlikte, Türkiye'de de sol hareket gelişme göstermiş ve radikal sol örgütlerden çoğu şiddet eylemleri ile seslerini duyurmaya çalışmıştır. MHP ve ülkücü hareket, gelişen sol hareket karşısında kendisine anti-komünist ve devletçi bir hareket niteliği kazandırmak amacıyla sol hareketin karşısına çıkmış ve söylemini anti-komünist bir söylem üzerine oturtmuştur (Uzun, 2005: 278).

Dokuz Işıklılık, Türk milletinin kültürüne ve tarihine uygun olarak oluşturulmuş bir doktrindir. Yabancı devletlerin şartlarına göre hazırlanmış olan yabancı doktrinlerin ve yönetim sistemlerinin taklit edilerek Türkiye'nin kalkındırılması mümkün değildir. Türkiye'nin kalkınmasını sağlayacak olan sistem ve görüş, Türk milletinin özelliklerine uygun çağdaş bilim ile tekniği yol gösterici kabul eden milli bir görüş ile mümkün olabilmektedir. Bu noktada kapitalizm, liberalizm ya da komünizm Türkiye için yararlı olamamaktadır. Milli görüşü ifade eden "Dokuz Işık Doktrini" dokuz temel ilkeye dayanmaktadır. Bu ilkeler arasında; milliyetçilik, ülkücülük, toplumculuk, ahlakçılık, köycülük, ilimcilik, gelişmecilik ve halkçılık, hürriyetçilik ve şahsiyetçilik, endüstricilik ve teknikçilik yer almaktadır (Türkeş, 1994: 19-20).

Milliyetçi Hareket Partisi'nin temel ideolojisini belirleyen milliyetçilik daha sonra ülkücülük ve toplumculuk ilkeleri, diğer ilkelere daha yoğun olarak parti söyleminde yer almış ve üzerinde parti ideologları tarafından daha fazla durulmuştur. Bu bağlamda, milliyetçilik "Dokuz Işık" içinde en başta gelen ilke olarak öne çıkmakta ve diğer ilkeler bu ilke doğrultusunda şekillenmektedir. Türkeş'in milliyetçilik tanımlamasıyla ilgili ifadesinde;

bir ulusa ait olma duygusunun yeterli olduğu, etnik bir benzerliğin aranmadığı “yurttaş milliyetçiliğinin” izleri bulunmakla birlikte, Türklüğü benimseme ve başka bir ulusa bağlılık duymama gibi olguların ise, onu yurttaş milliyetçiliğinden daha çok etnik milliyetçiliğe doğru yakınlaştırdığı görülmektedir (Uzun, 2005: 312-313).

MHP'nin temsil ettiği Türk milliyetçiliği fikrinin temeli Türk milliyetçiliğinin doğuşundan bu ana kadar gelen çizgiden farklı olmamakla birlikte partinin, Türk milliyetçiliği ideolojisine yeni değerler kazandırdığı ifade edilebilir. MHP'nin temsil ettiği milliyetçi-ülkücü çizgi tamamen yerli olup tarihi bir çizgiyi takip etmektedir (Yıldız, 2011: 99). Milliyetçilik, sosyolojik ve tarihsel olarak her milletin kendine özgü ortaya çıkma koşulları bağlamında ifade edilebilen bir kavramdır. Milliyetçilik, insan ve toplum üzerinde duygusal tepkiler oluşturma özelliği sayesinde siyasi iktidar aracılığıyla yönetilenler üzerinde mutlak hakimiyeti sağlamayı kolaylaştıracak bir araç niteliği taşımaktadır (Bilge, 2017: 475). Millet ve milliyetçilik kavramları, siyaset bilimi ile toplumsal ilişkiler alanında üzerinde derinlemesine tartışılan kavramlar hâline gelmiştir. Bu kavramların neyi ifade ettiği ve ne zaman ortaya çıktığı üzerine yürütülen tartışmalar konuya olan ilginin artmasını sağlamıştır (Acar, 2020: 1).

Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde, milliyetçiliği birçok ideoloji içerisinde yer alabilen, eklektik yapısından dolayı herhangi bir ideolojiye tam olarak ait olmayan ilişkisiz bir kavram olarak değerlendiren yazarlar olduğu gibi milliyetçiliği değişken bir yapıda eklemeli olduğu ideolojinin rengini alan bir kavram ve milliyetçilik türlerini birbirinden bağımsız ve ayrı ideolojiler olarak değerlendiren yazarların da olduğu görülmüştür (Yıldırım, 2015: 3; Smith, 2010: 130; Turan, 2011: 137; Akıncı, 2014: 133). Milliyetçilik kavramı, toplumsal ve tarihsel olarak ortaya çıkma koşullarıyla birlikte milliyetçiliğe şekil veren unsurların ışığında anlam kazanmaktadır. Bu bağlamda, tüm milletleri kapsayacak ortak unsurlara dayalı tek bir milliyetçilik tanımı yapmak mümkün olmamaktadır (Kösoğlu, 2016: 93).

Milli görüşü ifade eden “Dokuz Işık Doktrini”nin savunduğu temel ilkeler şu şekilde sıralanabilir (Türkeş, 1994: 20-22):

- Milliyetçilik, Türkiye devletine sadakat ile hizmet, Türk milletine sevgi ve bağlılıktır.
- Ülkücülük, Türk milletini en medeni, en ileri ve en kuvvetli bir varlık hâline getirebilme ülküsüdür.
- Ahlakçılık, Türk milletinin örf ve adetleri çerçevesinde ruhuna uygun olarak yüksek varlığını korumak ve geliştirmektir.

- İlimcilik, varlığı ve olayları önyargılardan ve kötü düşüncelerden sıyrarak gerçekleştirilecek her türlü faaliyette ilmi önder yapma ilkesidir.
- Toplumculuk, yapılacak olan her türlü faaliyetin toplumun yararına olacak biçimde yönetilmesidir.
- Köycülük, köylerin tarım kentleri şeklinde birleştirilerek kalkınmasını hedefleyen bir görüştür.
- Hürriyetçilik ve şahsiyetçilik, bireylerin şahsiyet olarak geliştirilmesini milletin kalkınması için faydalı bir yol olarak kabul eden görüştür.
- Gelişmecilik ve halkçılık, elde var olanla yetinmemek ve her zaman daha ilerisini istemek ile bunu elde etmek için emek sarf etmek şuurudur.
- Endüstricilik ve teknikçilik ise, Türk milletinin kalkınması için bir an önce sanayileşmesi gerektiği görüşüdür.

Ülkücü hareket içinde, özellikle 1980 yılları öncesinde İslami değerlerin yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Ülkücülük, MHP ideolojisine bağlı olanların sahip olduğu bir etiket olarak kullanılmaktadır. Türkeş, MHP'li olmak ile ülkücü olmanın ayrılmazlığını vurgulamıştır. MHP'nin ideolojik yapılanmasında, ülkücülük ve milliyetçiliğin birbiriyle bağlantılı olduğu görülmektedir. Milliyetçilik ilkesinde sayılan nitelikler ülkücülükte de vurgulanmaktadır. Ülkücülük ve milliyetçilik gibi daha temel ilkelerden sonra, ideolojinin toplumsal ve ekonomik yanlarını oluşturan toplumculuk ilkesi de önem taşımaktadır. Toplumculuk, sınıf ayrımını reddeden bir anlayışla, toplumu sınıfsız ancak değişik meslek kesimlerinden oluşan bir yapı olarak görmektedir (Uzun, 2005: 317).

1.1.1.1. Milliyetçi Hareket Partisi'nin Fikir Hareketleri

Milliyetçi hareket partisinin temsil ettiği siyasal hareketin başlangıcı, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ne Alparslan Türkeş'in 1965 yılında genel başkan seçilmesi ile olmuştur. Parti, milliyetçi-muhafazakâr bir çizgiden Türkeş ve ekibinin girmesiyle milliyetçi-Türkçü bir çizgiye dönmüştür. 9 Şubat 1969 tarihinde de partinin adı değiştirilmiş ve milliyetçi ideoloji bu parti sayesinde Türk siyasal hayatı içinde kurumlaşma sürecine girmiştir (Uzun, 2013: 237). Milliyetçi Hareket Partisi 1969 yılındaki seçimde sadece bir milletvekili çıkarabilmiştir. Ancak daha sonraki yıllarda Türk siyasal yaşamında belirgin bir yer edinmiştir. 1970'li yıllarda hem milletvekili sayısında artış sağlanmış hem de hükümet ortağı olunmuştur (Okutan ve Tekin, 2012: 163).

Türkiye’de milliyetçilik düşüncesinin gelişimi incelendiğinde, Osmanlı Devleti’nin son yıllarında devleti ayakta tutmak amacı ile görülen çarelerden birisi olarak “Türkçülük” düşüncesi çizgisinde gelişme gösterdiği görülmüştür (Eşel, 2017: 424; Gökalp, 2014: 21). Türkiye’de milliyetçilik düşüncesinin özellikle 19. yüzyılın son çeyreği ile birlikte filizlenmeye başladığı değerlendirilmektedir (Georgeon, 2006: 1). Milliyetçilik, siyasi toplulukların kendi kaderini tayin etme haklarını talep etme ve bir ülkenin halkını göz önünde bulundurarak meşru yönetim girişimleri için en önde gelen söylem olarak ifade edilebilir (Calhoun, 1993: 211). Literatürde yapılan çalışmalarda milliyetçiliğin sadece siyasi bir proje olarak değil, aynı zamanda günlük hayatta kullanılan bilişsel, duygusal ve söylemsel bir kategori olarak incelenmesi gerektiği ileri sürülmektedir (Bonikowski, 2016: 427).

19. yüzyılda eğitimin modernleşmesi çalışmaları kapsamında toplumun ve devletin birçok alanında gerçekleştirilmeye çalışılan reform hareketleriyle birlikte Türkçü aydınların eserleri sayesinde Türkçülük fikirlerinin doğmasına zemin hazırlanmıştır (Genç, 2007: 136). Parti’nin ideolojik çizgisinde süreç içerisinde değişiklikler meydana gelmiştir. Parti içindeki Türkçülerin ayrılmasıyla Türk-İslam sentezcisi bir çizgi benimsenmeye başlanmıştır. Benimsenen ve söylenen sloganlar arasında, “Hıra dağı kadar Müslüman, Tanrı dağı kadar Türk’üz” ve Allah Türk’ü Korusun” şeklinde söylemler yer almıştır. Milliyetçi Hareket Partisi, milli duyguların dinç tutulması bağlamında diğer siyasal partilerden daha etkili konumda yer alarak neredeyse her dönem siyasal temsil imkânı ve sosyal bir taban bulmuştur (Okutan ve Tekin, 2012: 164). 1970’li yılların ortaları, Türk-İslam çizgisinin MHP’de kurumsallaştığı dönemler olarak ifade edilebilir. Alparslan Türkeş, bu çizgiyi kongre konuşmalarında ve partinin diğer faaliyetlerinde söylem ve siyasi terminoloji olarak öne çıkarmaya başlamıştır (Akpınar, 2005: 106).

Türkiye’de 1971 yılında yapılan müdahalenin etkisiyle birlikte, MHP’nin söyleminde de önemli bir değişiklik yaşanmıştır. Daha önceden devletçi ve statükocu kimliği ile ön plana çıkan parti, bu dönemden itibaren daha muhafazakâr ve İslami bir söylemi vurgulayarak giderek artmakta olan geleneksel oy tabanına yönelmiştir. Parti içinde başlayan ideolojik çekişmelerle birlikte, ideolojik söyleme “kanımız aksa da zafer İslam’ın”, “ya Allah Bismillah Allahuekber” ve “çağrımız İslam’da dirilişedir” gibi sloganlar ilk defa kullanılmaya başlanmıştır (Uzun, 2005: 281). Dünya üzerinde yaşayan milletler içerisinde Türk milleti en eski milletlerden birisidir ve milletimizin tarihi çok şanlı olayların yer aldığı, büyük milletlerin tarihidir. Türk milleti tarih sahnesinde teşkilatçılığıyla, çalışkanlığıyla, bitmeyen enerjisiyle ve hareketliliğiyle kendini göstermiştir. İlim ve ahlak sahibi olmayan, inanç ve ülkü sahibi olmayan, teşkilatçılık kudreti bulunmayan hiçbir toplumun

devlet kurması, güçlü medeniyetler meydana getirebilmesi ve büyük imparatorluklar kurabilmesi mümkün değildir (Türkeş, 1994: 31-33).

Türkeş'in "Dokuz Işık" adlı eserinde vatan, millet ve devlete ilişkin ortaya çıkabilecek tehditlerle ilgili dile getirdiği çözüm önerileri şu şekilde sıralanabilir (1994: 62-63):

- Türkiye'de dışarıdan ithal edilmiş olan kapitalizm, komünizm veya faşizm düşünceleri ile Türk milleti yok edilmeye çalışılmaktadır. Türk gençleri, yabancılardan gelen ve Türk milleti dışında kalan başkalarının menfaatini sağlamak için yurdumuza sokulan yıkıcı fikir akımlarına karşı şahlanmalıdır.

- Davaların çözümü sarsılmaz bir birlik hâlinde el ele vererek kendimize dönmek ve geceli gündüzlü çalışmaya yönelmekle mümkündür.

- Milletimizin ve devletimizin bölünmezliği ile toprak bütünlüğümüzü hedef almış olan vatan hainlerinin faaliyetlerine karşı Türk milleti olarak ayağa kalkılmalıdır.

- Türk gençliği için milli vazifenin ilk şartı olarak milliyetçilik ve Türkçülük gelmektedir. Milliyetçi Hareket, ülkücülük ile gerçekçiliği birlikte düşünerek yeni ufuklara doğru Türk milletinin yükselişini öngörmelidir.

1970-1980 arası dönemde, MHP yönetici elitinin niteliğine bakıldığında daha çok milliyetçi-Türkçü hareket içerisinde öne çıkan isimlerin bulunduğu görülmektedir. 1980'li yılların sonlarına doğru özellikle gençlik örgütü olan ülkü ocaklarında "ocaktan yetişme" ülkücülerin üst mevkilere gelebildikleri görülmektedir. Bu durum ocak kökenli olanlarla diğerleri arasında ortaya çıkan ayrılaşmanın ilk aşamasını oluşturmuştur. MHP'nin içinde asker kökenli olanların ve bürokratların sayısının fazla olduğu görülmektedir. MHP'de yer alan asker kökenlilerin diğer partilere göre daha çok sayıda olmasının nedeni olarak Alparslan Türkeş'in de emekli bir asker olması gösterilebilir. Aynı zamanda, birçok emekli subay ve astsubayın MHP'nin merkez ve taşra örgütlerinde görev aldıkları görülmektedir. MHP'nin 1980 öncesi son genel sekreteri olan emekli General Necati Gültekin, Türkeş'in çok yakınında bulunarak üst düzey parti yöneticiliğine yükselmiş emekli subaylardan birisidir (Uzun, 2005: 327).

MHP hareketinin ideolojik ve siyasal kaynağı olarak Türkçülük ve Turancılık fikri etkili olmuştur (Çalık, 1995: 93). Türkçülük, her türlü faaliyetin Türk milletinin milli menfaatlerine uygun bir şekilde düzenlenmesi ve yürütülmesi görüşü olarak ifade edilebilir (Türkeş, 1994: 57). Turancılık, Türk ırkını ve Türkler ile akraba ulusları içine alan geniş bir düşünce sistemidir. Turancılık; tarihi, ulusal ve tüm kültürel değerleriyle birlikte yeryüzünde

yaşayan Türkleri tek bir devlet çatısı altında birleştirme düşüncesidir. Milliyetçi-Türkçüler için kutlu bir hedef olan Turan ülküsü, “Türk vatani”, “Türk ülkesi” anlamlarında kullanılmaktadır (Akınar, 2005: 360).

Ülkücülerin 1970-1980 arası dönemde, sol hareketle girdikleri çatışma ortamında üstlendikleri, “devleti komünizme karşı koruma görevi” bütünüyle ülkücü hareketin ideolojisindeki anti-komünizm misyonu üzerinde biçimlenmiştir. Soğuk savaş döneminde yaşanan olaylar milliyetçi hareketin ideolojisindeki anti-komünist söylemi keskinleştirmiştir. Ülkücü hareketin, devletin yanında komünizme karşı mücadele etmesi başlangıçta devlet tarafından hoş karşılanmış olmasına rağmen, bu durum 12 Eylül müdahalesi ile birlikte son bulmuştur. Ülkücü hareket hem devleti komünizme karşı koruma hem de “milli devlet” idealini gerçekleştirme misyonunu sahip olmuştur. MHP, anti-kapitalist bir söylemi de anti-komünizm kadar olmasa da dile getirmiştir. Demokratik kuralların uygulanabilirliği açısından, “Doktriner Türk Milliyetçiliği” düşüncesini benimseyen MHP’nin lider-teşkilat-doktrin üçlemesi içinde “liderin yanlışı benim doğrudan iyidir” anlayışı çerçevesinde demokratik kuralların tümüyle uygulanacağını söylemek mümkün değildir (Uzun, 2005: 320-321).

1.2. Milliyetçi Cephe Hükümetleri ve Milliyetçi Hareket Partisi

Milliyetçi Hareket Partisi, 1973 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerde değiştirdiği söylemi nedeniyle oy oranında bir yükselme olduğunu fark etmiştir. Bunun neticesinde, söylemini daha da ileri götürerek Milli Selamet Partisi’nin sahip olduğu oy potansiyelini kendisine çevirmek için, kamuoyunda muhafazakâr kimliği ile öne çıkan isimleri partisine davet etmiştir. 1973 seçimleriyle birlikte Türk siyasal hayatında CHP-MSP arasında kurulan koalisyonlar dönemi başlamıştır. 31 Mart 1975 tarihinde Adalet Partisi, Milli Selamet Partisi, Cumhuriyetçi Güven Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi tarafından kurulan koalisyon hükümeti, Türk siyasal hayatında “birinci milliyetçi cephe” olarak anılmıştır. Bu seçimlerde MHP’nin meclisteki üç milletvekiline karşı iki bakanlık elde etmesi bir başarı olarak ifade edilebilir. Genel Başkan Alparslan Türkeş Başbakan yardımcısı, Genel Sekreter Mustafa Kemal Erkovan ise, Devlet Bakanı olarak hükümette görev almıştır (Uzun, 2005: 281).

Birinci milliyetçi cephe hükümeti, Haziran 1977 seçimlerine kadar görevde kalmıştır. İkinci milliyetçi cephe hükümeti ise, 22 Temmuz 1977 tarihinde Adalet Partisi, Milli Selamet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi arasında kurulmuştur. MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan ile MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş yine Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcıları,

AP Genel Başkanı Süleyman Demirel de Başbakan olarak kabinede görev almıştır. İkinci milliyetçi cephe hükümetinin ömrü birincisine göre oldukça kısa olmuştur. Bülent Ecevit, AP'den on bir milletvekilini bakanlık vaadiyle alarak CHP'ye katmış ve ikinci milliyetçi cephe hükümetinin ömrü altı ay sürmüştür (Akpınar, 2005: 147).

1975 yılları dönem itibariyle sağ ve sol grup eylemlerinin, terör olaylarının yoğunlaştığı ve toplumda tam anlamıyla cepheleşme döneminin yaşandığı zamanlar olmuştur. Şiddet olaylarının artmasıyla birlikte, Türkeş 1977 yılında seçim öncesi bir bildirge yayınlarak toplumun kendisine yakın kesimlerinden destek talep etmiştir. Sağ kesimin karizmatik isimlerinden Necip Fazıl Kısakürek, MSP'den desteğini çekerek MHP'yi destekleyeceğini açıklamıştır. Seçim öncesi MSP tabanından MHP'ye gelen destek, MHP'nin izlediği politikanın başarılı olduğunu göstermektedir. 5 Haziran 1977 tarihinde yapılan seçim sonuçlarına göre, MHP on altı milletvekili çıkararak oylarını artırmış ve milletvekili sayısını üçten on altıya çıkarmıştır. MHP, İslami motifleri daha fazla işleyerek Orta ve Doğu Anadolu'daki illerde oyları MSP'den kendisine kaydırmayı başarmıştır (Uzun, 2005: 283).

12 Eylül 1980 tarihinde gerçekleştirilen darbeyle birlikte, sorgulaması yapılan Türkeş için 4 yıl 7 ay süreyle hapis cezasına karar verilmiştir. MHP davasının başlamasından sonra, 16 Ekim 1981'de tüm siyasi partiler MGK tarafından kapatılmıştır. Türkeş'in cezaevinde olması ve hareketin "Başbuğ"un kapsayıcı karizmasından mahrum olması, bu dönemde MHP'yi destekleyenlerin bir sessizlik dönemi geçirmelerine neden olmuştur. Türkeş'in 12 Eylül 1985'de cezaevinden sağlık nedeniyle tahliye edilmesine kadar hareketsizlik devam etmiştir. 1987 yılında yapılan siyasi yasakların kalkması ile ilgili referandumda Alparslan Türkeş'in yasaklılığı kalkmış ve Milliyetçi Çalışma Partisi'nin genel başkanı olmuştur (Uzun, 2005: 292). MHP önce Muhafazakâr Parti daha sonra Milliyetçi Çalışma Partisi olarak siyasi sahnede yerini almıştır. Askeri müdahale sonucu kapatılan partilerin eski isim ve amblemlerinin kullanılmasının serbest bırakılmasından sonra partinin ismi tekrar MHP olarak değiştirilmiştir (Karakurt, 2016: 43).

Sonuç

Milliyetçi Hareket Partisi'nin temsil ettiği siyasi hareketin başlangıcı, 1965 yılında Alparslan Türkeş'in Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ne genel başkan olarak seçilmesiyle oluşmaya başlamıştır. Türk siyasi hayatında ilk kez bir siyasi partinin isminde "milliyetçi" kavramı kullanılmış ve Türkçü-milliyetçi ideolojiyi kendisine temel olarak almıştır. CKMP'nin temelini oluşturan Millet Partisi'nin muhafazakâr bir çizgiye sahip olduğu söylenebilir.

Parti, milliyetçi-muhafazakâr bir çizgiden Türkeş ve ekibinin girmesiyle birlikte milliyetçi-Türkçü bir çizgiye dönmüştür. Milliyetçi Hareket Partisi, 9 Şubat 1969 tarihinde Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin isim değiştirmesiyle birlikte kurulmuştur.

27 Mayıs darbesiyle birlikte Alparslan Türkeş, 1960'lı yıllarda önemli bir politik figür hâline gelmiştir. 1965 yılında CKMP'ne genel başkan olarak seçilen Türkeş'e 1967 yılında "Başbuğ" unvanı verilmiştir. Bu unvanla birlikte Türkeş'in parti üzerindeki etkinliği ve denetimi artmıştır. Türkeş'in bu dönemde özellikle üzerinde durduğu konulardan birisi komünizm tehdidi olmuştur. Gençlerin hareketlerinin bölücülüğe yol açacağını ifade eden Türkeş, bu durumu önleyebilmek için 1968 yılında Ülkü Ocakları Birliği'ni kurmuştur. MHP'nin ideolojik yapılanmasında ülkücülük ve milliyetçiliğin birbiriyle bağlantılı olduğu görülmektedir. Parti'nin amblemi için "uç hilal" ve partinin gençlik kolları için de "hilal ve bozkurt" amblemi uygun görülmüştür. Bununla birlikte, ülkücü taban siyasi bir selamlaşma şekli olan Bozkurt işaretini kullanmaya başlamıştır.

Literatürde milliyetçi hareketin gelişim süreciyle ilgili yapılan çalışmalarda, Türkeş'in liderliğinde biçimlenen MHP'nin ideolojik nitelikli bir siyasal hareket olarak ortaya koyduğu programlarla birlikte üretilen kavram ve semboller üzerinden yürüttüğü faaliyetlerin toplumsal kesimler üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Aynı zamanda, MHP, Türk milliyetçiliği ideolojisine yeni değerler ve sistematik katmıştır (Ölçekçi, 2018: 300; Yıldız, 2011: 99; Özkan ve Özer, 2023: 179). Parti'nin fikir hareketleri, Alparslan Türkeş'in milli görüşü olarak ifade edilen "Dokuz Işık Doktrini"nin savunduğu temel ilkelere dayanmaktadır. Milliyetçilik, "Dokuz Işık" içerisinde en başta gelen ilke olarak öne çıkmakta ve diğer ilkeleri de şekillendirmektedir. Parti'nin doktriner ilkelere sahip olması bir ideoloji partisi olduğu şeklinde ifade edilebilir. 1970'li yıllardan itibaren parti içerisinde, İslami söylemlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Daha önceden devletçi ve statükocu kimliğini ön plana çıkaran parti, 1970'li yılların ortalarında daha muhafazakâr bir söylemi ön plana çıkararak geleneksel oy tabanına yönelmiş ve oy oranlarını giderek artırmıştır.

Milliyetçi Hareket Partisi'nin, 1973 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerde değiştirdiği söylemi nedeniyle oy oranında bir yükselme olduğu görülmüştür. Böylece, bu dönemde hem milletvekili sayısında artış sağlanmış hem de hükümet ortağı olunmuştur. MHP'nin Türk siyasal hayatında başlayan koalisyonlar dönemiyle birlikte, 1973 yılında "birinci milliyetçi cephe" ve 1977 yılında ise, "ikinci milliyetçi cephe" hükümetleri arasında yer aldığı görülmüştür. 1970-1980 arası dönemde, MHP yöneticileri incelendiğinde

daha çok milliyetçi-Türkçü hareket içerisinde öne çıkan isimlerin bulunduğu görülmektedir. MHP'nin içinde asker kökenli olanların ve bürokratların sayısının fazla olduğu görülmektedir. Parti üyelerinin niteliği açısından, Alparslan Türkeş'in de emekli bir asker olmasının önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

Milliyetçi Hareket Partisi üzerinde, Türk siyasal hayatında yaşanan siyasi ve sosyal değişimlerin önemli bir etkisi olmuştur. Parti'nin sahip olduğu ideolojik söylemler dönemsel olarak değişime uğramıştır. Parti'nin Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nden Milliyetçi Hareket Partisi'ne, Türkçülükten Türk-İslam ülküsüne, ambleminin seçilmesi hususunda bozkurttan hilale doğru bir değişim çizgisi yaşadığı söylenebilir. Milliyetçi Hareket Partisi'nin "Türkeş Partisi" üyelerinin de "Türkeşçiler" olarak anılması, partinin lideriyle birlikte var olduğunu ve lidere olan güven ile bağlılığı göstermektedir. Türkeş'in fikirleri ışığında kurulan ve sağ düşünceye sahip olan parti, oy oranlarını zamanla artırarak siyasal yaşamda önemli bir yer edinmiştir. Türkeş, parti hareketinin yerleşmesini, gelişmesini ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamıştır.

Bu çalışmada Türk siyasal hayatında milliyetçi hareket düşüncesinin gelişim süreci incelenmiş ve Türkeş'in parti hareketinin yerleşmesi ile gelişmesi üzerinde önemli bir etkisinin olduğu ortaya konulmuştur. Siyasi partiler ideolojik olarak içinde buldukları durumun şartlarına göre değişim ve dönüşüm yaşayabilmektedir. Bu değişimin öncelikle parti liderlerinin söylemlerinde ortaya çıktığı görülmektedir. Nitekim, milliyetçi hareket düşüncesinin gelişimine yönelik oluşturulan grupların ideolojik ve siyasal mücadelelerinde ilk defa siyasal bir lider figürü olarak Alparslan Türkeş ön plana çıkmıştır. Türkiye'de siyasi parti liderlerinin hem parti yönetimlerinde hem de ülke siyaseti üzerinde önemli bir etkiye sahip oldukları ifade edilebilir. Aynı zamanda, liderlerin politik söylemlerinin partinin siyasal alandaki etkisi üzerinde de belirleyici bir özelliğe sahip olduğu söylenebilir.

Kaynaklar

- Acar, H. (2020). Milliyetçi Türkiye, “ölkücü hareketin dünü, bugünü ve geleceği”, Nobel Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- Akıncı, A. (2014). Milliyetçilik kuramları, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 15(1), 131-150.
- Akpınar, H. (2005). Kurtların kardeşliği, ölkücü hareketin seyir defteri, Birharf Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
- Arıkan, Y., & Tuncel, G. (2023). Türk siyasetinde politik dil kullanımı: Alparslan Türkeş ve Devlet Bahçeli’nin söylemleri üzerine bir çalışma, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (31), 209-228.
- Atsız, N. (2011). Turancılık milli değerler ve gençlik, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Bilge, M. (2017). Verili olandan icat edilmişliğe millet ve milliyetçilik, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 13(2), 475-486.
- Bonikowski, B. (2016). Nationalism in settled times, The Annual Review of Sociology, 42 (1), 427-449.
- Bora, T., & Can, K. (2015). Devlet, ocak, dergâh, 12 Eylül’den 1990’lara ölkücü hareket, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Calhoun, C. (1993). Nationalism and Ethnicity, Annual Review of Sociology, 19 (1), 211-239.
- Çalık, M. (1995). MHP hareketinin kaynakları ve gelişimi (1965-1980), Cedit Yayınları, 1. Baskı, Ankara.
- Çaylak, A., & Baran, H. (2009). Osmanlı’dan ikibinli yıllara Türkiye’nin politik tarihi, (Ed. Adem Çaylak ve diğerleri), Savaş Yayınları, 1.Baskı, Ankara.
- Çınar, A., & Arıkan, B. (2002). The nationalist action party: representing the state, the nation or the nationalists?, Turkish Studies, 3(1), 25-40.
- Erken, A. (2014). Örgüt ve strateji: 1965-1980 arasında milliyetçi hareket partisi, İnsan ve Toplum, 4(7), 135-162.
- Eşel, G. (2017). Yusuf Akçura’nın ‘üç tarz-ı siyaset’ adlı eserinin Türk siyasal hayatına yansımaları: milliyetçi hareket partisi örneği, The Journal of Academic Social Science Studies, 5 (58), 421-435.
- Genç, E. (2007). Tanzimat’tan cumhuriyet’e kimlik, misyon ve vizyonu bağlamında Türk aydını, Akademik İncelemeler, 2 (1), 133-147.
- Georgeon, F. (2006). Osmanlı Türk modernleşmesi, 1900-1930, (Çev. Ali Berk-tay), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Gökalp, Z. (2014). Türkçülüğün esasları, (Haz. Salim Çonoğlu), Ötüken Yayınları, Ankara.
- Karabulut, G. (2017). Ölkücü Türk milliyetçiliği, Kripto Yayınları, Ankara.

- Karakurt, G. (2016). Siyasi partilerin doğuş teorileri, parti tipolojileri ve kurumsallaşmaları bağlamında milliyetçi hareket partisi üzerine bir değerlendirme, *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 41-50.
- Kösoğlu, N. (2016). Galip Erdem, Ötüken Yayınları, Ankara.
- Kuzu, A. (2005). Alparslan Türkeş dokuz ışık: ülkücü hareketin tarihi, Kariyer Yayınları, Ankara.
- Limoncuoğlu, A. (2018). Türkiye'de üçüncü yolun başı; millet partisi (1948), *Akademik Hassasiyetler*, 5(10), 145-155.
- Oğuz, C. (2018). Türkiye'de siyasi liderlere takılan lakapların siyasal iletişim açısından incelenmesi, *R&S-Research Studies Anatolia Journal*, 1(2), 84-94.
- Okutan, M. Çağatay ve Tekin Yusuf (2012), *Türk Siyasal Hayatı*, 2.Baskı, Ankara: Orion Yayınları.
- Ölçekçi, H. (2018). Siyasal iletişim bağlamında milliyetçi hareket partisinin inşası ve Alparslan Türkeş'in iletişim stratejisi, *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 3(1), 282-302.
- Özkan, A., & Özer, B. (2023). Politik psikoloji bağlamında siyasal bir aktör olarak Alparslan Türkeş'in milliyetçilik anlayışı, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24 (1), 179-193.
- Sanlı, F. S. (2017). Cumhuriyetçi köylü millet partisinden milliyetçi hareket partisine tarihsel süreç, ideoloji ve politika (1960-1969), *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Smith, A. D. (2010). Milli kimlik, (Çev. Bahadır Sina Şener), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tekin, A. (2005). Alparslan Türkeş'in liderlik sırları, *Okumuş Adam Yayınları*, 3.Baskı, İstanbul.
- Turan, E. (2011). Milliyetçilik teorisinin gelişimi ve Türk milliyetçiliği, *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (1), 135-149.
- Turgut, H. (1995). Şahinlerin dansı, ABC Basın Ajansı Yayınları, İstanbul.
- Türkeş, A. (1994). Dokuz ışık, Bayrak Yayınları, 2.Baskı, İstanbul.
- Uzun, T. (2005). Türk milliyetçiliği ve MHP, Babil Yayınları, 1.Baskı, Ankara.
- Uzun, T. (2013). İttihat ve Terakki'den günümüze siyasal partiler, Orion Yayınları, Ankara.
- Yıldırım, E. (2015). Modernitenin eleştirisi ve 'milliyetçi söylem' bağlamında milliyetçiliğe yeniden bakmak, *Amme İdaresi Dergisi*, 48(1), 1-33.
- Yıldız, F. (2011). Türk milliyetçiliğinin MHP versiyonu: dokuz ışık doktrini, *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 2(9), 99-136.
- Yiğit, K., & Özkaynar, K. (2017). Ülkücü hareketin kronolojisi, *Deli Dumrul Yayınları*, 1. Baskı, Ankara.